

Akademide kibir ve çareleri

ENİS DOKO

DOSYA | MAKALE

“Kibirli ve narsisist tavırlı akademisyenler, istemeden de olsa akademisyenler hakkındaki “elitist, kibirli veya halktan kopuk fildişi kulelerdeki bireyler” gibi olumsuz klişeleri güçlendirebiliyor. Bu tavırlar yüzünden “Phd tayfa” gibi doktoralı insanları aşağılayan bir tabir bile ortaya çıktı.



DOSYA

Yazıya bir itirafla başlamak istiyorum. Ben bir akademisyenim, bir akademisyen için orta sınıf denebilecek bir popülariteye sahibim. Bir Celal Şengör ya da İlber Ortaylı gibi ünlü değilim, ancak hatırı sayılır da bir takipçi kitlem var. Öğrenciler ve çok sayıda insandan saygı görüyorum. Çocukken üstün zekâlı teşhisi konya da genellikle bunun neden olduğu akran zorbalığı yüzünden kendimi çok özel ya da şanslı hissetmiyordum. Ancak akran zorbalığı gören bir çocuktan, bir anda saygı ve hürmet gören bir gence yükselişim elbette büyük bir mutluluk getirdi. Ama daha da önemlisi hayatımda şu anda ölene kadar savaşıcağım en büyük düşmanım olan kibri getirdi.

Kibir, üstünlük duygusu, aşırı güven ve kişinin kendi yeteneklerine veya önemine abartılı bir inançla karakterize edilen bir insan karakteridir. Kibirli bireyler genellikle diğerlerinden daha iyi olduklarına inanırlar ve başkalarının fikirlerini veya duygularını küçümserler. Başarılarıyla övünme eğiliminde olabilirler ve eleştiriye veya hatalarını kabul etmekte güçlük çekebilirler.

Kibir, sadece kendimde gözlemlediğim bir sorun değil elbette. Akademide ne yazık ki, sanat, siyaset ya da medya gibi popüler alanlardaki gibi kibir çok yoğun şekilde ortaya çıkan bir kalp rahatsızlığıdır. Bu aslında çok şaşırtıcı değil. Akademisyenlerin çoğu görece başarılı kariyerlere sahip olurlar. Önemli bir başarı elde etmek veya güçlü bir konuma sahip olmak kolaylıkla kibre yol açar. Hele kişi bu başarı ve statüyü alçakgönüllülikle karşılayacak/yumuşatacak

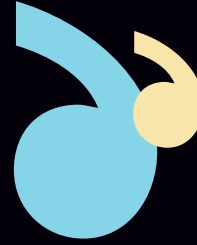
bir karakter olgunluğuna sahip olmazsa narsisist bir seviyeye ulaşabilir.

İkincisi akademi ortamı kişisel başarıyı öven bir yapıya sahiptir. Bireysel başarıya çok değer veren rekabetçi ortamlarda veya kültürlerde, insanlar öne çıkmanın veya avantaj elde etmenin bir yolu olarak kibir geliştirebilirler. Üçüncüsü akademisyenler önemli bir kısmı üstün zekâlı bireylerdir ve çocukluğunda akran zorbalığına maruz kalırlar. Çocukluk döneminde aşırı dışlanan ve eleştirilen çocuklar da kendilerini öne çıkarmanın ve özgüvenlerini korumanın bir yolu olarak kibirli hale gelebilirler.

Dördüncüsü, Celal Şengör gibi çok sayıda akademisyen, özellikle fen bilimciler ve matematikçiler, otizm spektrumunda yüksek bir yer tutarlar. Otizm spektrumunda yüksek bireylerin önemli bir kısmı empati kurmakta zorluk çekerler. Bu empati eksikliği veya başkalarının bakış açılarını tam takdir edememek kolaylıkla kibre dönüşebilir. Bir birey, başkalarının fikir ve deneyimlerinin değerini takdir etmezse, kendi fikirlerinin daha üstün olduğuna inanabilir. Dolayısıyla akademisyenler işlerinin doğası ve kişilik özelliklerinden dolayı kolayca kibre kapılma riski ile karşı karşıyadır. Ve ne yazık ki sosyal ve konvansiyonel medya sayesinde bu olası kusurumuz yaygın kitlelerin de dikkatini çekebiliyor.

Kibir bilim ya da akademinin özelliği değildir

Bu noktada buradaki analiz ve gözlemlerimin bir genelleme olduğunu, çok sayıda akademisyen meslektaşımın kibirli olmayan, alçak gönüllü bireyler olduğunu vurgulamakta fayda var. Yine



AKADEMİSYENLER İŞLERİNİN DOĞASI VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNDEN DOLAYI KOLAYCA KİBRE KAPILMA RİSKİ İLE KARŞI KARŞIYADIR. VE NE YAZIK Kİ SOSYAL VE KONVANSİYONEL MEDYA SAYESİNDE BU OLASI KUSURUMUZ YAYGIN KİTLELERİN DE DİKKATİNİ ÇEKEBİLİYOR.

akademisyenlerin bir kısmında ki bu yaygın kibir durumunun akademi ve bilimlerin özelliği olmadığını hatırlamak önemli... Kibirli akademisyenlerden dolayı akademisyenlere ya da bilimlere düşman olmak haksız bir genelleme hata olacaktır.

Kibirli akademisyenler kendilerine verdikleri zarar yanında mesleklerine de ciddi zararlar verirler. Herhangi ciddi bir akademisyenin önemli bir amacı bilgiyi paylaşmak ve geniş halk kitlelerinde belli konularda bilinç oluşturmaktır. Depremden, sağlığa çok sayıda alanda akademisyenlere halkı aydınlatma noktasında ciddi görevler düşüyor. Ancak halka hakaret etmek bunun tersini yapar; diyalog ortamını kapatır, düşmanlık yaratır ve muhtemelen çok sayıda insanı bilimsel bakış açısına ikna edemez.

İkincisi çoğu zaman biz akademisyenler toplum ve daha da önemlisi gençler tarafından rol model olarak algılanırız. Hakaret içeren davranışlar, diğerlerinin de benzer şekilde davranmasını etkileyerek daha az saygılı ve daha az empatik bir toplum yaratabilir. Bu ise akademinin oluşturmak istediği ortamın tam tersidir. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi çoğu akademik kurum kamu tarafından finanse edilmektedir ve bu nedenle akademisyenler, bulgularını ve fikirlerini halka saygılı ve erişilebilir bir şekilde iletme sorumluluğuna sahiptir. Bunu sağlamamak, halkı hor görüp aşağılamak bu ahlaki sorumluluğumuza ihanettir.

Akademinin kuruluş amaçlarından biri insan haklarını iletirmek ve daha demokratik bir toplum oluşmasına katkı sağlamaktır. Lakin söz konusu



AKADEMİSYENLERİN BİR KISMINDAKİ BU YAYGIN KİBİR DURUMUNUN AKADEMİ VE BİLİMLERİN ÖZELLİĞİ OLMADIĞINI HATIRLAMAK ÖNEMLİ... KİBİRLİ AKADEMİSYENLERDEN DOLAYI AKADEMİSYENLERE YA DA BİLİMLERE DÜŞMAN OLMAK HAKSIZ BİR GENELLEME HATA OLACAKTIR.



akademik kibir bu temel hedeflerle çelişmektedir. Eğitimi veya mesleği ne olursa olsun her insan doğuştan değerlidir ve bir insan hakkı olarak saygıyı hak eder. İnsanları aşağılamak bu insan onuruna dayanan temel ilke ile çelişir. Dahası demokratik ve eşitlikçi bir toplumda, akademisyenler ile akademisyen olmayanlar diye bir ayırım ya da hiyerarşi olamaz. Bu algıyı oluşturan her şey ile mücadele etmek görevimizdir. Sağlıklı bir demokraside, tüm seslere saygı gösterilmeli ve kamunun görüşleri dikkat alınmalıdır. Halka hakaret etmek bu demokratik ideali baltalar.

“Phd tayfa” ve disiplin elitistleri

Son olarak akademik kibir en çok biz akademik camiaya zarar verir. Kibirli ve narsisist tavırlı akademisyenler, istemeden de olsa akademisyenler hakkındaki “elitist, kibirli veya halktan kopuk fildişi kulelerdeki bireyler” gibi olumsuz klişeleri güçlendirebilir. Nitekim Türkiye’de tam da bu tavırlar yüzünden “Phd tayfa” gibi doktoralı insanları aşağılayan bir tabir ortaya çıktı.

Kamuyu aşağılamak akademik camiada ortaya çıkan tek kibir şekli değil ne yazık ki. Akademik hayatımda en çok karşıma çıkan disiplin elitizmidir. Disiplin elitizmi, bir akademik disiplinin veya çalışma alanının doğası gereği diğerlerinden üstün olduğu inancını ifade eder. Bu, bir disiplinin yöntem veya teorilerinin daha titiz veya değerli olduğuna, bir disiplinin konusunun daha önemli olduğuna veya bir disiplinin uygulayıcılarının diğerlerinden daha akıllı veya daha yetenekli olduğuna inanmak gibi çeşitli şekillerde kendini gösterebilir.

Elbette disiplinler arasında metod farklarından kaynaklı bir güvenilirlik hiyerarşisi olabilir. Mesela fizik ve kimya gibi fen bilimlerinin öngörü gücünün, sosyoloji ya da psikoloji gibi disiplinlere nazaran daha güçlü olduğu biliniyor. Ancak bu diğer disiplinleri hor görmek, ürettikleri bilgileri aşağılamak ve onların alanında delilsiz spekülasyon yapmak için bir gerekçe olamaz. Ne yazık ki Türkiye’de bir grup bilim insanı disiplin elitizminin yoğun etkisi altında. Mesela bir jeolog rahatlıkla teoloji ya da felsefe alanında uzmanmış gibi konuşup bu alanlarda çalışanları aşağılayabiliyor.

Disiplin elitizmi interdisipliner çalışmalara engel olduğu için hem toplumun hem de entelektüel iklimin gelişimini olumsuz etkiler. Disiplin elitistleri, kendi disiplinlerinin tüm cevaplara sahip olduğunu düşündükleri için genellikle çok sığ ve tek düze bir dünya görüşüne sahiptirler. Bu yenilikçi ve yaratıcı bir bakış açısı geliştirmelerine de engel olur ve kendi disiplinlerinde bile potansiyelleri sınırlanır.

DOSYA

Disiplin elitisti akademisyenler bu yaklaşımlarını öğrencilerine dayatmaya çalışırlar; bu da ka-naatimce öğrencilerinin eğitimini ciddi manada olumsuz etkiler. Disiplin elitizmini empoze etmek öğrencileri geniş ve çok yönlü bir eğitim almaktan caydırabilir ve onların çeşitli beceri ve bilgileri geliştirme potansiyellerini sınır-layabilir.

Büyüklenme illetinin ilacı

Peki, kibrin ilacı nedir? Ben bu zayıflığı fark ettiğimde nasıl önlemler almaya çalıştım? Karakter gelişimi noktasında düşünce tarihindeki iki ekolu çok kıymetli buluyorum. Birincisi tasavvuf, ikincisi ise Stoacılık... İki ekolde de kibir; erdemsizlik veya kalp hastalığı olarak görülür. Birinci ekol Müslümanlara yönelik ikinci ekolün tavsiyeleri dini yönü olmayan bireyler tarafından da kullanılabilir.

Tasavvuf birkaç temel ilkesi ile bize kibirle mücadelede yardımcı olabilir. Birinci ilke Allah'la derin bir ve manevi ilişki arayışı ve şükürdür. Bu arayış kişinin kendisinden çok daha büyük bir gücü kabul ettiği, bu gücün bizim yeteneklerimizi ve imkânlarımızı bize ikram ettiğini hatırlattığı için doğası gereği alçakgönüllü-lüğü teşvik eder. Dahası bir sufi tüm iyiliğin nihai olarak Allah'a ait olduğunu kabul ederek, kendi yeteneklerinin ve başarılarının kendi içsel üstünlüklerinden kaynaklanmadığını kendine hatırlatır. Bu kibrin önemli bir ilacıdır.

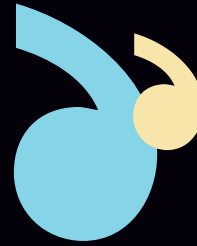
İkinci ilke iç gözlem ve öz eleştirel yaklaşımdır. Ben her akşam o gün içinde yaptıklarımın bir muhasebesini yapmaya çalışırım. Bu sürekli iç gözlem ve öz-eleştiri uygulaması kibir duygularını tanımlamamıza ve ele alıp azaltmak için aksiyon almamıza

yardımcı olur. Üçüncü ilke kendi varlığımızın büyük resimdeki önemsizliğini kendimize sürekli hatırlatmaktır. Amaç, evrenin büyük şemasında kendi önem-sizliğinizin farkına varmak ve böylece alçakgönüllülüğü beslemektir. Biz koca evrende ufak bir toprak parçası olduğumuzu unutmamalıyız. Ofisimde dünyamızın uzaktan çekilmiş meşhur "solgun nokta" resmi yer almaktadır. Bu resme her baktığımda büyük düzende ne kadar önemsiz biri olduğumu hatırlarım.

Dördüncü kritik ilke hoşgörülü olmaya çabalamaktır. Tasavvuf herkese hoşgörü ve sevgiyi öğretir. Bu genelde popüler olarak yaratılanı sev yaratandan ötürü deyişi ile özetlenir. Başkalarının değerine saygı duyduğunuzda ve onların özgün bir değeri olduğunu anladığımızda, kişisel önem ve kibir duygularımız azalmaya başlar. Bu ilke bir cihat halini almalı, insanlarla ilişkilerimizde nasıl daha hoşgörülü olabiliriz, nasıl onları kırmaktan kaçınabiliriz şeklinde düşünmeyi alışkanlık haline getirmelidir.

Fanilik kibrin panzehridir

Beşinci ve yapması nefis açısından belki de en zor ilke karşılıksız yardım ilkesidir. Tasavvuf herhangi bir karşılık beklemeden başkalarına hizmet ve yardım etmeyi teşvik eder. Bu nefsin yenilmesine ve dolayısı ile alçakgönüllü bir kişiliğin gelişmesine yardımcı olur. Altıncı ilke ölümü hatırlamaktır. Tasavvuf dünyadaki varlığımızın anlamı ve amacını perspektife oturtmak için sık sık ölümü düşünmemizi tavsiye eder. Ben çalışma masamda aydınlanma düşünürleri gibi kafa tası şeklinde oyulmuş bir taş bulundururum. Taşa ne zaman bak-sam bir gün öleceğimi hatırlarım.



**EĞİTİMİ VEYA
MESLEĞİ
NE OLUR-
SA OLSUN
HER İNSAN
DOĞUŞTAN
DEĞERLİDİR
VE BİR İNSAN
HAKKI OLA-
RAK SAYGIYI
HAK EDER.
İNSANLARI
AŞAĞILAMAK
BU İNSAN
ONURUNA
DAYANAN
TEMEL İLKE
İLE ÇELİŞİR.**

Bu pratik nefsimce önemsizlik ve geçiciliğini hatırlatır.

Stoacılık Antik Yunan ve Roma'da Zenon, Seneca, Epictetus ve İmparator Marcus Aurelius gibi felsefecilerin geliştirdiği düşünce sistemi ile kişisel bir etik ve erdemler felsefesidir. Stoacılık, yıkıcı duyguların üstesinden gelmenin ve bilgelik ve dürüstlikle hareket etmenin bir yolu olarak özdenetim ve cesaret geliştirmeyi öğretmeye çalışır. Stoacılık da tasavvuf gibi kibri yenilmesi gereken bir karakter sorunu olarak görür. Stoacılar, erdem (burada genellikle bilgelik, cesaret, adalet ve ölçülülük sayılır) hayattaki en önemli şey olduğuna inanır. Bu, doğası gereği alçakgönüllülüğü teşvik eder, çünkü kişi sadece kendisinin değil, herkesin erdem potansiyeline sahip olduğunu kabul eder. Dahası erdem dışındaki her şey, mesleğimiz, zekâmız, sağlık durumumuz, zenginliğimiz temelde önemsizdir.

Stoacılık da tasavvuf gibi radikal kabulü teşvik ederek sınırlarımızı hatırlatır. Stoacılık hayattaki her şeyi kontrol edemeyeceğimizi öğretir. Bunu kabul etmek, bizden daha büyük ve daha güçlü birçok şey olduğunu fark ederek alçakgönüllülüğü besleyebilir. Bu ilkenin önemli bir uzantısı kontrol ikilemidir. Stoacılık, kontrol edebileceğimiz şeylere (eylemlerimiz ve tepkilerimiz) odaklanmamız ve kontrol edemediğimiz şeyleri (diğer insanlar, dünya) bırakmamız gerektiğini öğretir. Bu, kendi sınırlarımızın gerçekçi bir şekilde anlaşılmasını sağlar, kendi sınırlarımızı anlamak kibrimizi azaltır. Üçüncü önemli bir ilke "Memento mori"dir (Öleceğini hatırla!). Bir stoacı bir sufi gibi sürekli ölümü hatırlar, unutmamaya çalışır. Fanilik yukarıda da değindiğim gibi kibrin önemli bir panzehridir.